

Els greuges de cori
a la Catalunya del segle XVI

Tesi per a la col·lació del grau de doctor en Dret
presentada pel llicenciat Oriol OLEART i PIQUET,
dirigida pel Catedràtic d'Universitat
i Professor Emèrit de la UAB Dr. Joaquín Cerdà Ruiz-Funes

Facultat de Dret, Universitat de Barcelona

Curs acadèmic 1991-1992

"The history of England has been so unbroken, its very revolutions so legal, that many ancient institutions preserve a nominal being long after all real life has left them."

F. W. MAITLAND, *Justice and police*, p. 3.

Capítol I: Introducció

SUMARI:

INTRODUCCIÓ

Pròleg

Agraïments

Justificació del tema

Delimitació temporal

Delimitació material

Justificació de l'autor

Algunes qüestions de mètode i d'estil

A propò t de les abreviacions que faig servir

L'ús de signes i de símbols

L'ús de majúscules i de minúscules

La regularització de noms de fonts i la de cognoms

A propòsit de l'índex de noms

Respecte al mètode de citació de treballs

A propòsit del mètode de citació de les referències de les sentències de greuges

A propòsit dels criteris adoptats per a transcriure els documents

Algunes consideracions tipogràfiques i de format

Algunes consideracions (globals) a propòsit de la documentació

Algunes consideracions (específiques) que valen per a tot el segle XVI

TAULA

Volun I

Capítol I: Introducció

SUMARI:

INTRODUCCIÓ

- Proemí* (1)
- Agraïments (1)
- Justificació del tema (2)
- Delimitació temporal (5)
- Delimitació material (7)
- Justificació de l'autor (9)

- Algunes qüestions de mètode i d'estil* (11)
 - A propòsit de les abreviacions que faig servir (12)
 - L'ús de signes i de símbols (14)
 - L'ús de majúscules i de minúscules (14)
 - La regularització de noms de fonts i la de cognoms (16)
 - A propòsit de l'índex de noms (17)
 - Respecte al mètode de citació de treballs (17)
 - A propòsit del mètode de citació de les referències de les sentències de greuges (18)
 - A propòsit dels criteris adoptats per a transcriure els documents (19)
 - Algunes consideracions tipogràfiques i de format (21)
 - Algunes consideracions (globals) a propòsit de la documentació (22)

- Algunes consideracions (específiques) que valen per a tot el segle XVI* (24)

Capítol II: Plantejament, evolució i context

SUMARI:

- Plantejament, evolució i context* (35)
 - Els arguments filològics (36)
 - Els greuges, una realitat comuna europea (40)
 - La monarquia, una altra realitat comuna europea (47)

 - marc institucional* (54)
 - L'assemblea estamental pròpia: la cort general de Catalunya (56)
 - Atribucions judicials de la cort (66)
 - Els punts al voltant dels quals girava el descabdellament de la cort* (69)
 - La via de gràcia (82)
 - La via de justícia (83)

Capítol III: El marc legal (I)**SUMARI**

El marc legal (I) (87)

(A) El marc legal compilat (89)

Consideracions sobre les fonts (89)

Consideracions sobre les normes (96)

- I. Capítol de cort (VII) del rei Martí a la cort de Barcelona de 1409 (100)
- II. Capítol de cort (XVI) del rei Martí a la cort de Barcelona de 1409 (102)
- III. Capítol de cort (II) d'Alfons IV a la cort de Sant Cugat de 1419 (103)
- IV. Capítol de cort (I) de Ferran I a la cort de Barcelona de 1493 (110)
- V. Capítol (legon) de la concòrdia entre el rei Alfons IV i el braç eclesiàstic, a Sant Cugat, el 20-oct-1419 (111)

VI. El capítol (XXX) del rei Pere II en la cort de Perpinyà (114)

VII. El capítol (XXVI') de Ferran II en la tercera cort de Barcelona de 1503 (116)

La transcendència global del marc legal lato sensu i la inclusió de les normes en les CMC (116)

Capítol IV: El marc legal (II)**SUMARI:**

El marc legal (II) (129)

(B) El marc legal no compilat (129)

Suplicació que els estaments presenten al rei perquè nomeni proveïdors; resposta que hi dona (131)

Elecció i nomenament de proveïdors (133)

Capítol V: Donatius, servei, oferta, subvíd**SUMARI:**

Donatius, servei, oferta, subvíd (151)

[Qüestions generals del donatiu dintre de l'engranatge de la cort] (152)

Concepte de donatiu (157)

Origen i desenvolupament del donatiu (159)

El règim econòmic del matrimoni i el donatiu (164)

Les relacions entre el donatiu i la legislació de la cort (més les relacions entre el donatiu i els greuges) (165)

La relació entre el donatiu i els greuges (168)

[Anàlisi de la regulació específica del capítol del donatiu] (204)

Capítol VI: Aproximació als greuges sentenciats fins a 1537**SUMARI:****Aproximació als greuges particulars sentenciats per la cort general de Catalunya fins a 1537 (212)**

Cort de Barcelona de 1503 (218)
 Cort de Montsó de 1510 (239)
 Cort de Montsó de 1512 (264)
 Cort de Lleida de 1515 (269)
 Cort de Barcelona de 1519-20 (273)
 Cort de Montsó de 1528 (297)
 Cort de Montsó de 1533-34 (348)
 Cort de Montsó de 1537 (385)
 Síntesi (415)
 Gràfiques I / II

Capítol VII: Competència per a resoldre els greuges**SUMARI:**

Competència per a resoldre els greuges (418)
 La cort general de Catalunya com a marc històric-jurídic en què el rei dona remei als greuges (420)
 Manera de resoldre els greuges (426)
 El tràmit dels "greuges" (427)
 Greuges generals versus greuges particulars? (430)
 Els greuges generals (432)
 Concepte de greuge (441)
 Concepte de greuge de cort (442)
 Casos en què sí és procedent presentar greuge (445)
 Casos en què no és procedent de presentar greuge (448)

Capítol VIII: Entre la provisió i la instrucció**SUMARI:**

Entre la provisió de nomenament i la instrucció del procés (451)
 De la presentació de les demandes a la presentació dels memorials (451)
 La tramitació a través dels braços (453)
 Activitat prèvia a la instrucció del procés de greuges (la qual té lloc durant la cort) (454)
 Qui pot presentar greuge? (459)
 La presentació de les queixes als estaments (460)
 La presentació dels memorials al rei (465)

Capítol IX: El procediment de grups

SUMARI:

La via processual d'articulació de la reclamació (476)

El procediment de grups (471)

Capítol X: La sentència

SUMARI:

La sentència (483)

Capítol XI: L'execució de la sentència

SUMARI:

L'execució de la sentència de grups (506)

La participació dels diputats del General (507)

Els tràmits concrets que realitzen els oficials de la Diputació del General (510)

Activitats complementàries dels diputats i de reclamants (511)

La reserva del donatiu (514)

Els compartiments (516)

Les èpoques i els llibres d'èpoques (523)

Capítol XII: Valoració i conclusions

SUMARI:

Valoració i conclusions (529)

Volun II

§ I: Antedius

Cort de 1512 (1)
Cort de 1520 (8)
Cort de 1528 (12)
Cort de 1534 (17)
Cort de 1542 (19)
Cort de 1547 (47)
Cort de 1552 (53)
Cort de 1563-64 (69)
Cort de 1585 (82)
Procés de greuges (160)
Sentències de greuges (170)
Dades relatives a l'execució de sentència (183)

§ II: Llista dels qui han obtingut sentència de greuge

§ III: Fonta

§ IV: Bibliografia

* * *

* *

*

INTRODUCCIÓ

"A QUIEN LEYERE.

La brevedad con que he avido de escribir por orden de quien devo obedecer, no se permite dilatar en encarecer la grandeza del Asumpto. El por sí mismo queda encarecido. Lo que ha motivado el emprenderlo, hallarás en el primer Capitulo; pídate que galante disimules las faltas, ó las corrigas Cortesano, no las censures detractor, que lo uno se estimaré infinito, y lo otro te lastimará más que á mí."

L. MATEU SANE, *Tratado de la celebraci3n de Cortes* ... [proemi].

Proemi

La subtil apreciació de la realitat institucional per part d'un hàbil observador de la història anglesa com Maitland no deixa de contenir una valoració, certa i ajustada, encara avui vàlida, més profunda que no sembla en opinió de l'autor del present treball, totalment aplicable a la realitat i a l'evolució de la institució dels greuges de cort catalans, des dels orígens, fins al grau de maduresa que assoleixen.

Agraïments

És un deure i un plaer, per a mi, consignar ara i ací l'agraïment que dec a aquelles persones que, durant les diferents etapes d'elaboració del present treball, d'una manera o d'una altra, més directament o menys, més

acadèmicament o més afectuosament, i, sobretot, afablement i desinteressadament, han col·laborat amb llurs observacions, orientacions, indicacions, consells, referències, suggeriments i crítiques, a aportar-hi noves perspectives. Amb tot, no voldria deixar de consignar explícitament alguns noms (¹), conscient del risc inherent i consegüent a una aital decisió, de palesar alguna llacuna, amb l'esperança que els amics, si és el cas, sabran disculpar. Del medi acadèmic, el Dr. Cerdà Ruíz-Funes, director de la tesi, el Dr. Iglesia Ferreirós, el Dr. Petit Calvo, i el Dr. Gay Escoda, tutor de la tesi. Una bona part d'aquest estudi, però, prové del -no sempre valorat- "treball d'arxiu" que, en el meu cas, es desenvolupà, bàsicament, en l'ACA, al personal i als càrrecs del qual haig d'agrair les deferències i atencions tingudes, especialment a l'actual secretari, Sr. Riera i Sans, per les facilitats i consells donats.

A tots, ben de cor, gràcies.

Justificació del tema

La concreció del tema del present treball sorgí ran de l'acte de lectura de la meua tesi de llicenciatura al voltant del funcionament i de les atribucions de la cort general de Catalunya (²) en un moment en què hom no parava

¹ De persones i institucions, ja que, per a realitzar aquest treball, he comptat amb un ajut de la Fundació Jaume Bofill, i una beca 'Batista i Roca' de la Generalitat de Catalunya i 'Anglo-Catalan Society.

² *La cort general de Catalunya: procediment i atribucions*, Facultat de Dret, Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra 1983, 2 vols., 370 p., nombria de

gaire (per no dir gens!) atenció a les assemblees estamentals, a diferència del que s'esdevé actualment (3). L'aproximació a la vida d'una institució, l'estudi de la qual havia romàs força desatès per la historiografia al llarg d'aquest segle, oferia, doncs, apriorísticament, múltiples possibilitats de trobar un tema que pogués ser objecte d'estudi d'una manera més concreta i profunda (4).

Encerats amb el ventall que se n'obria davant nostre, el director del treball, Dr. Joaquín CERDÀ RUÍZ-FUNES, em va proposar d'estudiar, específicament, la institució dels *greuges*, genèricament designada (5).

Ens hi vam decidir de bell antuvi, en part per la importància que ja tradicionalment hom donava als *greuges*, entesos com un element *limitador* de la voluntat reial que provenia de les violacions de drets i privilegis per part dels ofi als reials o del mateix

llicenciatura inèdita (distingida amb el premi extraordinari de llicenciatura del curs acadèmic 1953-1954).

3 Per fortuna l'interès ha revertit en la producció, ara comptem amb més mostres del gènere de les síntesis historiogràfiques, crítiques i tot sovint revisionistes. No oblidem que fins feia relativament poc se solia citar, gairebé exclusivament, l'estudi de VALDEÓN que precedia la reedició anastàtica del llibre de PISKORSKI; ara comptem amb els treballs de CLAVEDO, "Cortes tradicionales e invención de la historia de España", i de BIGGS, "La evolución de las Cortes de Castilla durante los siglos XVI y XVII"

4 No sempre acoïdeixen la utilitat que els autors n'esperen els repertoris bibliogràfics; v., ELIZALDE, "Repertorio bibliográfico sobre parlamentos"; HERRERO; "Materiales para el estudio de los parlamentos".

5 No cal aclarir que la localització de la base material necessària en constituïa una condició *sine qua non*.

monarca (6). Amb tot, a priori, hi havia d'altres raons que, aparentment, també hi col·laboraven: l'especificitat d'aquest mecanisme institucional de la cort general, la força *moderadora* (7) que hom els atribuïa dins de la concepció *pactista* de la història, juntament amb la singularitat que se'n predicava respecte a d'altres territoris (8).

Després d'una primera recerca d'arxiu realitzada principalment al de la Corona d'Aragó, i d'haver localitzat els fons *in genere* referents a greuges, una valoració inicial ens va portar a acotar, immediatament, d'una banda, l'àmbit temporal de l'estudi, que es concretava al segle XVI, i, de l'altra, l'àmbit material, referit als greuges *particulars* del dit període.

6 La historiografia ha estat bastida sobre idees equiparables a aquesta concepció bàsica de greuge (entès com una lesió, una violació), la qual, com veurem, reclama ésser modulada per tal de poder arribar al concepte de *greuge de cort*.

7 Com exposarem, des del nostre punt de vista no es tracta tant de limitar (ja que el límit és en la mateixa dinàmica dels fets en una conjuntura concreta) com de restablir un (hipotètic) equilibri, diguem-ne que perdut temporalment pel greuge que s'ha comès, entre la corona i el Principat (o els seus habitants).

8 V. OLEARY, *La cort general ...*, p. 32-37. Cal resseguir, també, els pressupòsits -l'inicial- de VICENS, *Notícia de Catalunya*, p. 107-120 i 172-176; SOBREQÜES VIDAL, *Història de la producció ...*, p. 12 ss.; SOBREQÜES CALLICÓ, [amb la postura replegada en] *El pactisme a Catalunya*; i FERRÓ, *El Dret Públic ...*, p. 9 ss.; a més d'aportacions puntuals com la de VALLET de GOTTSOLO, "Valor jurídico de las leyes paccionadas en el Principado de Cataluña"; o per a d'altres territoris com Aragó i València (LALINDE, "El pactismo en los Reinos de Aragón y Valencia"); o Castella (LEBAS LACANEDA, "El pactismo en el Reino de Castilla y su proyección en América"; GONZÁLEZ ALONSO, "Reflexiones históricas sobre el estado y la autonomía regional en España").

Delimitació temporal

Si bé la idea inicial passava per procurar analitzar la institució dels greuges des dels orígens, calgué cenyir-se a les possibilitats que es desprenien de la documentació. Solament una petitíssima part del material conservat conté documents de segles anteriors al XVI (9). La documentació conservada pertany majoritàriament als segles XVI i XVIII (10).

El fet que la documentació de diversa mena i també la procedent de diferents fons coincidís gairebé uniformement en el període escollit, i el fet de constatar que els anys de la documentació diversa gairebé coincidien a formar una sèrie temporal coherent (11), ens van portar al convenciment que la documentació conformava

9 V., més endavant, la informació que forneix la *Guia ...* de GONZÁLEZ NURTEDISE.

10 Al segle XVII no hi ha reunions de cort concloues. V. sobre aquest punt concret, ELLIOTT, *La revolta dels catalans ...*, p. 205-236 [se'n conserven els processos, un dels quals, el familiar del braç militar ha estat refet gairebé totalment ara fa un parell d'anys ACA, G, 1057, ACA, G, 1058 i ACA, G, 1100]. V. també els treballs de SÁNCHEZ MARCOS ("El Parlamento General de Cataluña de 1653", "El Parlamento de Cataluña de 1653"; i la part de la seva tesi *Cataluña y el Gobierno central tras la guerra de los Segadores, 1652-1676*, esp. p. 70-78). Del segle XVIII es conserven, en força bon estat, tant els processos corresponents a les corts generals de 1701-02 (celebrades pel rei Borbó) i de 1705-06 (celebrades per l'arxiduc Carles), com els processos de greuges, tot i que en bona mesura recullen la duplicitat d'actuacions que generà la peculiar situació política del Principat.

11 Tan sols hem localitzat alguna sentència de greuges, esparsa, corresponent a la cort de 1493, barrejada amb d'altra documentació; si se'n conserva cap procés, deu ser també entre els civils de l'Audiència.

un fons relativament unitari ⁽¹²⁾ i, en conseqüència, a centrar l'estudi en el segle XVI ⁽¹³⁾, alhora que, en decidir-nos ⁽¹⁴⁾, teniem igualment en compte el fet que es tracta d'una etapa que ha estat habitualment poc estudiada pels investigadors de l'edat moderna en

12 No ens trobem ara davant d'un cas d'una secció factícia històricament inexistent (com podia ser el dels registres de l'anomenada "Real Cámara" del Consell d'Aragó (v. GÜMBEL BUIZ, *El Reino de Aragón según los registros de la llamada Real Cámara durante Carlos II de Austria*). No confirmen el fet que la col·lecció de sentències de cancelleria té anotacions de signatures antigues i n'hem trobat dades relatives a la circulació i a la utilització dels materials. Com veurem tot seguit, els processos pertanyen al procurador fiscal patrimonial.

13 Cal tenir en compte, d'una banda, que la finalitat immediata que hom persegueix és donar una visió -en línies generals- de l'evolució que han seguit els greuges de cort, més que no pas treballar fil per randa i fer-ne una anàlisi detallada i especialitzada. Aquesta voluntat és la raó que explica el tractament peculiar -respecte a la resta- que he donat a les fonts específiques del dit capítol, i també que hagi recorregut a determinades fonts documentals, que no han estat buidades sistemàticament. També cal tenir en compte que, avançant-ne ja algunes dades, el període de maduresa dels greuges de cort, el situo al segle XVI, i, doncs, el període que abraça aquest capítol serà, des de l'òptica del present treball, l'època de conformació i asentament, especialment. Això vol dir que les possibles fluctuacions poden ser degudes a manca d'informació -per desconeixement, o més probablement, per manca de conservació de les dades fins a l'actualitat-, i que les "incoherències documentals" (quan n'hi ha) poden ser degudes a temptatives d'assentament de determinats aspectes de la institució.

14 Aquesta circumstància permetrà d'explicar el perquè de la presència, en la relació d'obres consultades, de treballs -que han estat degudament contrastats- els quals afecten, sobretot, l'època medieval i, també, alguns, el segle XVII; ho i advertint que hi ha algunes obres que han estat consultades (i no directament citades) que són incloses a la bibliografia annexa.

comparació als dos segles posteriors (15), i encara més quant a la baixa edat mitjana (16).

Delimitació material (17)

Els fons específics de greuges conservats es poden dividir, bàsicament, en els tipus documentals que corresponen als *processos*, a les *sentències*, al tràmit d'execució i, des d'un punt de vista de complementarietat, a d'altra documentació més o menys esparsa, com ara la que contenen els processos de cort *familiars* (i.e., dels braços).

15 Declina l'atenció que mereixerien qüestions més pròpies de les ciències socials, com ara la demografia, v. els treballs de BUIE ALMANSA, "La población española en el siglo XVI", NADAL, *La población española (siglos XVI a XX)*, i els més específics de NADAL / GIRALT, *La población catalana de 1553 a 1717* ..., NADAL, "El «redreç» demogràfic de Catalunya en el siglo XVI". Quant a aspectes i qüestions globals d'aquest segle, v. la síntesi de NADAL i PARRERAS, "El govern de Catalunya entre l'autonomia i el centralisme, segles XVI i XVII"; ultra els treballs de MAJOR [v. bibliografia annexa], v. BOUCET, *Les institutions de la France au XVIe siècle*; ELTON, "Parliament in the sixteenth century: functions and fortunes". [No trobat la referència de MARTÍNEZ CÁRDOS, "Las Cortes de Castilla en el siglo XVI"].

16 El fet que recorri sovint a historiografia que tracta aquesta etapa troba la justificació no només en la solvència dels treballs emprats, sinó també en l'afirmació: "Lo que más falta nos hace a los historiadores del siglo XVI es conocer mejor el XV", de M. BATAILLON (*Erasmo en España*, Ed. 1966, p. XIII) [citada per GONZÁLEZ ALONSO, "Las Comunidades de Castilla y la formación del Estado absoluto", p. 7]. En canvi, l'opinió d'ELLIOTT (*La revolta ...*, p. 209) que els debats de la cort general no tenien relació amb els del *parliament* coetani, reforça la convicció que, en essència, estructuralment, salvades les distàncies (geogràfica i temporal), les assemblees estamentals són essencialment comparables.

17 v. la descripció de la documentació en l'apartat dedicat a les fonts.

La documentació específica que ha arribat fins a nosaltres amb un caràcter compacte és la referida únicament als *greuges particulars* presentats per habitants del Principat a la cort general. No hem trobat documentació específica compacta equiparable dels *greuges generals* altra que referències o mencions més o menys esparses, vagues i, gairebé sempre, indirectes.

Així les coses, els *processos de greuges* localitzats (18), relativament nombrosos, d'entrada, feien pensar en una base material ampla, apropiada per a ser estudiada. Dita aspiració, malauradament, va haver de ser modulada en el moment d'examinar amb detall la documentació i comprovar-ne l'estat de conservació, amb el desencís consegüent, quan veiérem que la immensa majoria de processos havien sofert els atacs de les arnes (19) i de la humitat (20) i restaven gairebé inservibles (21).

18 **CONZALEI MURTEDISE**, *Guia ...*, p. 146-147, al·ludia a 38 vols. facticis més 100 lligalls, tot i que suposava que n'augmentaria el nombre. Els límits extrems eren 1375 i 1706. Afirmava que la sèrie era ordenada cronològicament, fet que era una mitja veritat, no és.

19 Els entesos solen atribuir les marques que malmeten els processos (gairebé totalment corcats, si no atacats per la humitat) a l'insecte anomenat *Nicobeus castaneus*.

20 Probablement per l'indret de l'arxiu on havien estat dipositats, una golfada sota teulada que no va ser ensulfatada fins que els danys que havia sofert el paper ja eren irreparables. Anys més tard, després de reestructurar l'ACA i de fer-hi les obres que li donaren la feccia amb què avui encara el coneixem (les cambres de seguretat), aquest fons documental maldestrament posat en lligalls va ser traslladat a les cambres noves on és custodiat actualment. Els fons són dipositats en cambres de l' "Audiència" però pertanyen als fons de "Cancellaria", ja que tot indica que són els exemplars dels processos que

Les sentències (22) ens han pervingut d'una manera força més uniforme i manejable, i la documentació complementària, encara que discontínua, també gaudeix d'un estat de conservació considerablement bo (23). Amb aquesta base, a la qual s'afegia la documentació comptable provinent de la Diputació del General, s'iniciava la recerca.

Justificació de l'autor

Haig de reconèixer que l'acceptació del tema que em proposava el Dr. CERDÀ RUÍZ-FUNES comptava amb el pes favorable de totes les raons fins ara adduïdes, alhora que ens oferia un camp de treball que permetia de plantejar-se nombrosos interrogants als quals volíem mirar de trobar alguna resposta: quina era la incidència dels greuges en la celebració de la cort? i en la vida política del Principat? com hi reaccionava el rei? li

corresponien al procurador fiscal patrimonial. Poc després va ser inventariat sumàriament i classificat com a fons *inconsultable*, i, doncs, sense signatura.

21 No podria afirmar que, a tot estirar, no arriben a més d'un 20 %, fent-ne un càlcul aproximat, els processos que es troben en un estat que permeti d'aprofitar la informació que contenen.

22 Per a nosaltres conformen la part essencial del material que cal estudiar en aquesta institució.

23 GONZÁLEZ MONTESIS, *Guía ...*, esmentava també la documentació relacionada amb la celebració de la cort corresponent dels fons de la Diputació del General (p. 147 ss., esp. p. 151 i 157). Els fons de la Diputació passaren inicialment a l'Audiència, i després d'alguna peripècia, per l'interès i la intervenció personal de Dofarull, reingressaren definitivament a l'ACA, en virtut d'una real còdula de 9-nov-1827. Se'n lliuraren els fons a principis de 1828 (GONZÁLEZ MONTESIS, *Guía ...*, p. 56).

suposaven un límit? quina n'era la posició respecte a d'altres institucions similars? quin era el procediment que se seguia per a satisfer-los? quants se'n presentaven? en quina proporció eren satisfets i en quina no? quina evolució havien sofert? etc.; o, si més no, obtenir indicacions esclaridores d'un panorama fins aleshores contínuament tan invocat com menystingut.

D'altres motius -que podríem titllar d'accessoris (24)- corroboraven, per a nosaltres, la bondat de la línia de treball empresa: la relativa i natural concentració de la localització dels fons documentals; l'interès de treballar amb material encara inèdit; i la importància que té per a un historiador del dret -des del punt de vista de la formació- la recerca documental en un arxiu; entre d'altres.

En definitiva, en iniciar la recerca, es tractava d'estudiar i d'arribar a conèixer millor una institució que ha romàs viva en la memòria col·lectiva -si més no nominalment (25)- probablement més per motius referits al discurs polític que no pas a l'històric, a la qual no

24 O secundaris en el sentit que són raons que acaben d'abonar una decisió que ja apunta en una determinada direcció, però que no són determinants a l'hora de prendre-la.

25 V., p. ex., la recent publicació de dos memorials -entre d'altres textos- (*Memorial de greuges de 1760. Projecte ...*) amb un estudi de GONZÁLEZ CASANOVA, que recull l'anterior aportació de NOBISU BEY, *El «Memorial de Greuges» del 1760*. Les possibilitats que oferia la utilització del terme *greuge(s)* amb una intencionalitat política abona i justifica l'ús que se n'ha fet, esp. per part de l'anomenat *catalanisme polític*. V., també, l'apartat dedicat a l'epíleg de la institució.

s'havia parat -fins aleshores (26)- prou atenció des del nostre punt de vista.

Algunes qüestions de mètode i d'estil

Hom sol prendre en consideració les observacions metodològiques que alguns autors han fet sobre la manera de treballar que un doctorand ha d'adoptar per portar endavant la investigació. En el nostre cas hem partit de

26 Afertunadament estem vivint un moment en què l'interès per l'estudi de les assemblees estamentals està passant, vertiginosament, per un període d'auge; en són mostres força significatives, d'una banda, l'evident interès que hi tornen a dedicar els autors, reflectit no tan sols en la proliferació d'estudis monogràfics (a tall d'exemple, la tasca que es duu a terme des del Departament d'Història Moderna de la UAM, de la mà de FERNÁNDEZ ALBALADEJO [v. la bibliografia annexa]; el seu influx en diversos treballs apareguts a la *Revista de las Cortes Generales*), sinó també en les publicacions periòdiques amb vocació europea i d'aparició semestral, *Parliaments, Estates and Representation / Parliaments, États et Représentation*, publicada per la International Commission for the History of Representative and Parliamentary Institutions; a més de les diverses activitats i publicacions (ultra les actes) que al voltant de dites assemblees han generat els congressos de Burgos (1956), Salamanca (1967) i León (1968), pel que fa a la coneixença de les Cortes castellanes dels períodes medieval i modern [p. ex. les monografies de CARRETERO, *Cortes, monarquía, ciudades. Las Cortes de Castilla a comienzos de la época moderna (1476-1515)*; CASTELLANO, *Las Cortes de Castilla y su Diputación (1621-1789)*; i FORTEA, *Monarquía y Cortes en la Corona de Castilla. Las ciudades ante la política fiscal de Felipe II*], o el congrés de Barcelona (1968), i el capítol que hi dedica FERRÓ, *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta* (p. 185-241), per a la cort general de Catalunya; i l'obra de GONZÁLEZ ANTÓN, *Las Cortes en la España del Antiguo Régimen*, anterior a l'encara recent reunió de Saragoça (1991), centrada en les Cortes d'Aragó.

les indicacions de ROMANO (27) i d'ECO (28), tot i haver-ne consultat d'altres (29).

A propòsit de les abreviacions que faig servir (30)

El criteri d'ús ha estat de restringir-les al màxim dintre del text del treball però, correlativament i inversament, d'utilitzar-les, també al màxim, dintre de les notes que l'acompanyen. Aquesta regla s'ha pogut seguir habitualment pel que fa a abreviacions de paraules i expressions comunes i corrents; no ha estat possible de fer-ho quan es tractava de títols o de noms propis.

Són recollides en la llista següent:

(a)	Alias
abr	abril
ACA	Arxiu de la Corona d'Aragó [és a dir, l'Arxiu Reial de Barcelona]
ag	agost
ANDE	<i>Anuario de Historia del Derecho Español</i>
ANPV	Arxiu Històric «Fidel Fita», d'Arenys de Mar
b	bis
BRABLB	<i>Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona</i>
BC	Batllia General
BIHR	<i>Bulletin of the Institute of Historical Research</i>
BNI	Biblioteca Nacional de Madrid
BUSCV	Biblioteca Universitaria Santa Cruz, Valladolid
CA	Consell d'Aragó

27 *Elementos y técnica del trabajo científico.*

28 *Cómo se hace una tesis.*

29 Així, p. ex., CONES, *Guía para la redacción y presentación de trabajos científicos ...*; i encara, en menor mesura, GARCÍA de SERRANO (dir.), *Manual para la preparación de informes y tesis*; i LASSO, *Cómo se hace una tesis doctoral ...*

30 Pel que fa al desenvolupament de les abreviacions que apareixien a la documentació, v. més endavant, les consideracions sobre els criteris de transcripció de documents.

CADC	<i>Constitucions i altres drets de Catalunya ...</i> ; 1, en concret, <i>1CADC = Constitucions de Catalunya [1495]</i> ; <i>2CADC = Constitutions y altres drets de Catalunya (1588-1589)</i> ; <i>3CADC = Constitutions y altres drets de Catalunya (1704)</i> .
cap/s.	capítol/s
CAUCA	[Congrés d'Història de la Corona d'Aragó]
CNPV	[Congrés d'Història del País Valencià]
CINAE	Commission Internationale pour l'Histoire des Assemblées d'Etats / ICHRPI
col.	col·lecció/ons, columna/es, <i>collatio</i>
comp/s.	compilador/s
CR	Cancel·leria Reial
d.	diner/s
des	desembre
dir/s.	director/s
duc.	ducat/s
ed/s.	edició/ons, editor/s, editorial/s
ENDAP	<i>Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols</i>
THR	<i>English Historical Review</i>
esp.	especialment
EUC	<i>Estudis Universitaris Catalans</i>
f.	foli/s
feb	febrer
G	Generalitat
CEC	<i>Gran Enciclopèdia Catalana</i>
gen	gener
ICHRPI	International Commission for the History of Representative and Parliamentary Institutions / CINAE
<i>i. e.</i>	<i>id est</i> (és a dir)
IMHB	Institut Municipal d'Història de Barcelona
imp.	impressor, impremta
jul	juliol
l.	línia/es
ll.	lliura/es
LQR	<i>Legislative Quarterly Review</i>
LSQ	<i>Legislative Studies Quarterly</i>
n.	nota (i número)
nov	novembre
núm/s.	número/s
oct	octubre
p.	pàgina/es
PER	<i>Parliaments, Estates and Representation</i>
reimpr.	reimpressió/ons
RAH	Real Academia de la Historia
RDP	<i>Revista de Derecho Político</i>
REP	<i>Revista de Estudios Políticos</i>
RJC	<i>Revista Jurídica de Cataluña / Revista Jurídica de Catalunya</i>
RP	Reial Patrimoni
RSJB	<i>Recueils de la Société Jean Bodin</i> (pour l'histoire comparative des institutions)
rùbr.	rùbrica
s.	sou/s
s. a.	sense any
s. d.	sense data
set	setembre
s. f.	sense foliar
s. i.	sense indicació, sense identificar
s. ll.	sense lloc

ss.	següent/s
s.v.	sub voce
tip.	tipografia
THRS	<i>Transactions of the Royal Historical Society</i>
v./v.	vegeu
v/v ^o	verso
vol/s.	volum/s

L'ús de signes i de símbols

Signes

La lletra *cursiva* indica: a) Que es tracta d'un terme o d'uns termes escrits en llengua distinta de la del text o paràgraf, o bé que és una citació; b) Que és una observació meua o bé que fa referència a algun aspecte de descripció externa del text o document.

Símbols

Són recollits en la llista següent:

/	Separació entre línies
//	Separació entre pàgines, fulls o folis
	Distanciament entre mots
()	Cal suprimir el text que inclouen
[]	Observacions referents al text, o bé text suplert
...	El text continua
[...]	Salt en la transcripció del text
:	equivalent a

L'ús de majúscules i de minúscules

El criteri general ha estat de restringir al màxim l'ús de les lletres majúscules, tant en el text i en les notes com en els documents (transcrits), per diverses raons; entre d'altres: a) L'aplicació d'un criteri massa generós podria comportar la proliferació -fins i tot excessiva- de majúscules, atesa la gran quantitat de càrrecs i institucions que se citen o transcriuen. b) La majúscula, en essència, no aconpleix cap altres funcions

que les d'afavorir la lectura -si no se n'abusa- i de donar un caire distintiu a un mot.

La decisió final (que afecta sobretot les transcripcions) ha estat de reservar-les solament per als casos extrems, és a dir, per als més evidents i inevitables: els *antropònims* -incloent-hi els àlies, sobrenoms, apel·latius i renoms- (31), els *topònims* (32) i els *noms propis* d'institucions -singulars i destacades- (33). Els càrrecs apareixen, doncs, amb minúscules; així: canceller, regent, protonotari, habilitador, jutge de greuges, advocat fiscal, etc.

Considero que el cas de la *cort general* és especial. Si bé la institució és singular i destacada, he optat per reservar-hi l'ús de les majúscules només quan es tracta d'una cort específica i determinada, i no quan se l'anomena genèricament [Així, *la Cort General de Barcelona de 1519-20*, però, *els greuges presentats a la cort no foren ...*, etc.] (34).

31 Exemples: Pere Arnau Cort, Francesc Barberà, Climent May, etc.

32 Exemples (tal i com apareixen): Sant Salvador de Abrea, Torroella de Montgrí, Hostalric, Cotlliure, etc.

33 No hi encloc, discrecionalment, p. ex., algunes institucions importants com ara la cancelleria. Sí que encloc sempre en aquesta denominació la figura del Rei (o Sacra, Catòlica i Reial Majestat), i casos singularíssims: els Evangelis, Déu.

34 V., també, SOLÉ i COT, *La governació general del Principat de Catalunya ...*, I, p. 34-35.

La regularització de noms de fonts i la de cognoms

Cal advertir que els noms de fonts i, sobretot, els de llinatge que apareixien a la documentació han estat objecte d'un assaig de regularització en el text, si bé s'han respectat plenament en les citacions i en els apèndixs documentals (35).

Aquesta temptativa de normalització ha quedat limitada en alguns aspectes. El primer, pel respecte que s'ha tingut quant als diminutius i als renoms; també quant als noms de fonts castellanitzats, ja que tots dos factors comparteixen el fet que poden esdevenir -i així ocorria sovint- elements de diferenciació entre persones. És per això que, si bé *Hierònim* ha estat regularitzat com a *Jeroni*; *Joanot* ha conservat aquesta mateixa forma (perquè no havia de coincidir necessàriament amb *Joan* com a apel·latiu); i *Pedro* no ha estat reconvertit en *Pere*, pel mateix motiu que al cas precedent (36).

Quant al cas concret dels cognoms, se n'ha enregistrat sempre la forma masculina singular (37). Si bé també se'n troben alguns casos de castellanitzats en un grau notable, enmig d'una gran varietat de grafies, val a dir que generalment hem triat aquella forma que un

35 V. també més endavant les consideracions a propòsit de l'índex de noms.

36 V., sobre aquesta qüestió, MOREU-BAY, "(Cognom) i (cognom) ...".

37 Així, hem reduït a *Metall* les al·lusions als púbbils *Metallans*; o a *Hospital* les de la vídua *Hospitala*, etc.

repertori autoritzat considerava ⁽³⁸⁾. És per això que al capdell hem preferit *Castre* i no *Castro*; *Berard* i no pas *Berart*, inclosos en l'índex de noms annex.

A propòsit de l'índex de noms ⁽³⁹⁾

A més de la regularització de noms, cal tenir en compte que per trobar un *Desvalls* (o *Dezvalls*), caldrà cercar-lo com a *Valls*; un *Doms*, cal buscar-lo com a *Oms*, un *Sapila* com a *Pila*, un *Sarriera* com a *Riera*; etc.

En el cas concret de la llista que conforma l'índex annex, cal tenir present que els noms escrits en cursiva denoten que el personatge esmentat *intervé* en algun greuge -ja citat- però que no és necessàriament ell qui el presenta.

Respecte al mètode de citació de treballs

Les citacions són fetes tenint en compte que les obres esmentades són recollides a la bibliografia annexa on consten les dades necessàries per a identificar-les completament.

Per tal de defugir possibles ambigüitats, errors o confusions, com a norma general, he mirat d'evitar

³⁵ Així, de primer, segons *François de B. WOLL, Els llinatges catalans ...*, de segon, d'acord amb la *GREC*. En canvi he optat per *Valls* i no *Desvalls*, però *Despès* i no *Espès*.

³⁹ He confeïgit uns apèndixs de noms dels subjectes que presentaven reclamacions de greuges que eren sentenciades. En tenia llistes ordenades per reunions de cort, però a la fi, només he inclòs com a apèndix a la present tesi doctoral la llista conjunta de totes els greuges sentenciats al llarg del segle.

reclamació, estimada, presentada per Jordi Res, per un compte en moneda castellana que li devia el rei (40).

Remarquem, d'una banda, que en les corts que duren d'un any a un altre se sol consignar el segon, que normalment és l'any en què es dicta sentència (41); de l'altra, que el foli on apareix el greuge és el foli on comença el capítol (però és ben possible i probable que el greuge excedeixi el foli citat).

A propòsit dels criteris adoptats per a transcriure els documents

Malgrat algunes tendències més actuals que propugnen una simple transcripció actualitzada dels materials (42), l'opció que hem escollit ha estat precisament la contrària: oferir al lector el màxim d'informació possible.

Aquesta voluntat, que s'ha pogut realitzar amb major comoditat gràcies al suport tan versàtil que ofereix el mercat de recursos informàtics, explica per se que s'hi hagin consignat aspectes que algú podria titllar 'de detall excessiu', com ara, separant-nos no solament de la

40 V. l'extret del contingut de dita reclamació en la descripció que en faig de les corresponents a l'apartat dedicat a la Cort de 1510.

41 Per raons pràctiques, ha estat simplificada a una sola xifra la referència a reunions de cort que abraçaren més d'un any natural. Així, 1520 fa referència a la Cort de 1519-1520; 1534 fa referència a la Cort de 1533-1534; i 1564 en fa a la reunió de 1563-1564. He optat pel segon any perquè és el de la conclusió de la cort, vinculable a la data de les sentències de greuges.

42 Hi ha qui postula, p. ex., una modernització ortogràfica completa per als documents, posem per cas, castellans, des del s. XVIII.

pràctica habitual (que indica únicament les línies múltiples del nombre cinc, si és que ho fa), sinó també d'aquella que no n'indica ni una de sola, al capdavant, el que fem és consignar la divisió del text línia per línia; i també indiquem, si són rellevants, les anotacions entre línies, marginals, i altres incidències que considerem d'interès.

En d'altres aspectes, més prosaics, el criteri que ha presidit la tasca ha estat de mirar de fer que el text resultés llegidor i entenedor, ho i respectant-ne al màxim el format inicial.

Així, a més de desenvolupar les abreviacions ⁽⁴³⁾ i de regularitzar, com es fa habitualment, l'ús de les lletres *i* / *j* i de les lletres *u* / *v*, hem mirat de respectar la normativa pel que fa a la partició de síl·labes (si el document ho permet), i a l'accentuació.

Pel que fa a les normes d'accentuació, les regles s'han respectat, però modulades per dos criteris: a) la grafia del text (així, accentuem *tractadós*, i *síndic*; o posem dièresi en *proveidors*); i b) la facilitat de lectura (així, no accentuem *syndic*, ni *veurer*; tampoc no posem dièresi en *proveydors* o en *proveh.dors*).

Amb la mateixa intenció s'ha mirat de mantenir al màxim l'estructura original del document quant a la

⁴³ Les hem allargades sempre que ha estat possible. Amb tot, per fidelitat a la forma del text, l'aparència de l'abreviació en pot condicionar l'ortografia que desenvolupem. Així, hem transcrit: *N^t* per *Majestat* però *M_t^t* per *Magestat*; *R^t* per *reverent* i *R^d* per *reverend*; *II^{mo}* per *II lustríssim* però *III^{mo}* per *III lustríssim*; *eccl^c* per *ecclesiàstic* i *eccl^{ch}* per *ecclesiàstich*; etc.

distribució espacial en paràgrafs (44); norma que tan sols ha estat infringida en aquells casos que la intervenció i partició era justificada per assolir-ne una millor comprensió, però tenint sempre en compte que conformés una unitat lògica de sentit.

Algunes consideracions tipogràfiques i de format

Hom ha procurat d'assolir una presentació tan acurada com fos possible. La utilització de mitjans informàtics ha afavorit força la consecució d'aquesta aspiració. Amb tot, el mateix sistema que ho ha permès imposa, malauradament, algunes limitacions, com ara la impossibilitat d'accentuar les lletres majúscules (incomprensible si no s'és anglòfon), amb l'única excepció de la lletra e, quan duu accent agut [É] (45).

S'ha cercat també una distinció física fàcil i visible entre les diverses parts que conformen el treball, la qual ha desembocat en la utilització de tres models de format de paràgraf per al text, un per a

44 Tant si es tracta de paràgrafs existents físicament en el document, com unitats de sentit que havien de ser desglossades; així, p. ex., els pergamins que contenen sentències de greuges són escrits d'una tirada; nosaltres hi hem fet una divisió "visual" en paràgrafs per fer el document més entenedor, sense alterar, però, la numeració original de les línies de text.

45 He mirat de pal·liar-ne les conseqüències nocives ho i intercalant-hi lletres minúscules accentuades (p. ex. LELI^ÉVEE, IGLESIA FERREIR^ÉS, GONZÁ^ÉLIZ ANTÓN, però PÉ^ÉBONNET; FORTEA PÉ^ÉRIZ; etc.). Només me n'he estat, per raons estètiques, quan la lletra que havia de car l'accent era la inicial (p. ex., he preferit les APO^ÉQUES o, fins i tot, els A^Éustries -sense accentuar- a obtenir una estrambòtica APOQUES, o A^Éustries).

l'exposició, un altre per a les síntesis de contingut de les sentències, i un tercer per a la part documental; tots tres amb el mateix tipus de notes a peu de pàgina (46).

Algunes consideracions (globals) a propòsit de la documentació

La documentació consultada, que se situa al voltant dels interessos polítics dominants en una conjuntura determinada, presenta alguns aspectes que convindria considerar, els quals, ahora, representen una limitació intrínseca de l'objecte d'estudi.

Em refereixo, principalment, a qüestions globals que poden esdevenir, segons els casos, dificultats vinculades a la terminologia i a l'expressió utilitzades (47); a la documentació esparsa (48); o la mateixa limitació que, com veurem, suposa el procediment de confecció dels processos de cort abans i després de determinades dates o fets. Així, per exemple, hem de ser conscients que la nostra visió de la cort general ve condicionada (o per ser més

46 Dintre de les notes al peu, també distingim dos tipus de paràgrafs amb dos formats dis'tints, l'ordinari i el que recull citacions i transcripcions de textos.

47 És a dir, clàusules i expressions criptiques, si no ambigües o fins i tot polivalents.

48 P. ex., els lligalls del Consell d'Aragó (p. ex., ACA, CA, Lligalls, 1356 [p. ex., hom ha pot trobar, entre d'altra documentació més vinculada a les tasques del consell, les proposicions de les corts de 1542 (1356/2), 1547 (1356/3), 1552 (1356/4), etc.] i ss.; o el fet d'intentar trobar les dades relatives a alguns ambaixades.

exactes. és força probable que vingui condicionada) ran de la constatació que l'arxiver reial Diego García (49) va "rescatar" processos de cort precedents i els va donar nova forma per perpetuar-ne les dades (50).

¿ més, quan hom constata que l'interès de cada estament és conservar aquelles actuacions que mai puguin resultar-li rellevants més que no pas recollir *ad perpetuam rei memoriam* totes les actuacions de l'assemblea, una dada significativa com l'interès que es manifesta especialment a partir de 1552 per tenir còpies dels processos de la cort general, passa a tenir, probablement, menys transcendència (51).

49 Dec aquesta informació als arxivers de l'ACA, Sra. Ana Hernández (responsable de la secció "Generalitat") i Sr. Jaume Riera i Sans (responsable de la secció "Cancelleria").

50 No cal dir que la intervenció de l'oficial reial no degué comportar cap alteració, sense que això ens hagi d'induir a pensar que s'hi varen produir modificacions, ja que, en cas que se n'hi produïssin, la pèrdua dels originals, ens deixaria sense arguments de comparació per a confirmar-ho. A més, cal no oblidar que la preocupació per transcriure i conservar els originals -ara traslladats- rau en el fet que eren la font d'informació més important que recollia els *precedents* de les actuacions realitzades pel rei i pels estaments. Encara al segle XVI se'n consulten, sobretot per part dels estaments, i se'n demanen còpies a la Diputació del General per dur-les a l'indret on se celebra la cort; v., entre d'altres casos, OLEART, "Els notaris dels braços ...", p. 192. Aquesta preocupació va ser compartida ben d'hora pels estaments que, de seguida que pogueren, se'n feren fer -o se'n feren- còpies (OLEART, "Els notaris dels braços ...", p. 190) les quals acabaren essent guardades, des de 1520, en l'arxiu de cada estament segons disposava la constitució de 1510 [JCADC, I,1,14,13 (f. 41)].

51 v. OLEART, "Els notaris dels braços de la cort general de Catalunya al segle XVI".

La qüestió no és irrellevant ja que palesa el paper que des del punt de vista formal prenia l'anomenat *procés comú* del protonotari, *únic* amb què comptaven, en principi, a la cancelleria. Amb tot, hi devia haver una relativa circulació dels volums de la reunió, cosa que explicaria que s'hagin trobat els processos originals de l'estament eclesiàstic de les corts de 1515 ⁽⁵²⁾, 1519-1520 ⁽⁵³⁾, 1528 ⁽⁵⁴⁾, etc. ⁽⁵⁵⁾ en l'arxiu de la Diputació del General.

Algunes consideracions (específiques) que valen per a tot el segle XVI

A la vista de la documentació consultada ⁽⁵⁶⁾, i atenint-nos, primerament, a un aspecte estrictament material, sobretot pel que fa als fons on es conserven els *processos de cort*, hem s'adona que els escriptors successius que anotaren les diferents actuacions, si bé treballaven dins d'una mateixa tendència global, dins d'unes mateixes línies, amb unes lletres aproximadament iguals, i amb uns mateixos formats, és a dir, si bé es movien dintre d'una mateixa 'manera de fer', d'una

52 ACA, G, 1006/2.

53 ACA, G, 1009/1.

54 ACA, G, 1008/2.

55 De 1533-1534 (ACA, G, 1016), 1537 (ACA, G, 1018), etc., per no citar els originals del protonotari.

56 V. l'apartat dedicat a la descripció de les fonts i la bibliografia.

mateixa 'escola' (57) o tradició, no se cenyien a un patró únic i immutable. Aquesta constatació permet d'explicar perfectament per què es poden establir unes primeres diferències entre els processos de cort de l'època medieval (especialment dels s. XIV-XV) i els de l'època moderna (a partir del s. XVI).

Dintre ja dels processos de cort de l'edat moderna, el que cal explicar amb més de detall és per què els de la primera meitat del s. XVI són essencialment diferents dels de la segona meitat (58). Ací, tot i que les tendències continuen essent -a grans trets- les pròpies de la tradició del moment, ja es pot constatar aquesta subtil diferenciació dels processos en funció del contingut que presenten.

L'explicació, tal vegada, la podem trobar per la via formal, mitjançant l'anàlisi dels anomenats *capítols del redreç del General*, *capítols del General*, o, més comunament, *capítols del redreç* (59), els quals, com se sap, són aquelles normes elaborades a la cort i

57 Entesa en el sentit (ample) d'un moviment global, d'una mateixa tendència, i no pas en el sentit (estricte) acadèmic o artístic, vinculat a uns determinats moviments o postulats culturals o a unes persones o figures concrets, que es mouen o se situen dins d'una càrnia pre-establerta.

58 Diferents en la mesura que són els elements que duen suport material documental a la vida d'una institució.

59 *Redreç*, segons l'ALCOVER / MOLL, *Diccionari català-valencià-balear* ..., 9, p. 258 és el substantiu de *redreçar*, que consisteix a tornar a posar dret allò que estava tort, inclinat o ajagut; i, aprofundint en la metàfora que permet al costat del camp d'aplicació físic, és arreglar, posar bé allò que era injust, espanyat, mal fet, errat.

sancionades pel monarca ⁽⁶⁰⁾, per regular, principalment des d'un punt de vista orgànic ⁽⁶¹⁾, la Diputació del General ⁽⁶²⁾, anomenada, de vegades i segons les èpoques, *confusament*, Generalitat ⁽⁶³⁾.

60 GAY ESCODA, "Eficàcia ...", p. 258 ss. En un altre sentit, probablement perquè es basa excessivament en una obra parcial com tot al·legat *pro parte* com és la de GRASES GRALLA, el llibre de FERRO, *El dret públic ...*, qui assevera (a la p. 255):

"Tot i que els capítols del General eren fets en cort, com les constitucions i altres lleis generals, no eren obra del mateix legislador, car mentre aquestes eren sancionades pel Rei amb aprovació i consentiment dels Braços o a petició d'ells, els capítols del redreç eren obra de «la mateixa Cort o Braços junta, per si sols y sens intervenció ni cabuda del Senyor Rey» ... [cita GRASES, p. 6-9 i 42-46]",

i tot seguit ha de precisar, forçat, a la p. 226 que: "Malgrat que els capítols, un cop confeigits, fossin sotmesos a la confirmació del monarca, això es feia voluntàriament, com si diguéssim, a major cautela, i només «en quant tocàs y espectàs a la jurisdicció del Senyor Rey» ... [cita GRASES, p. 46]"

Acaba conclouent, a les p. 226-227, que: "De tot això es dedueix que els capítols del redreç són normes particulars, aprovades només pels Braços dins la seva esfera de competència exclusiva, i de rang inferior a les lleis generals de la terra, i no poden, doncs, derogar-les ni contradir-les. [cita GRASES, p. 63-86]" [els subratllats són meus].

61 És a dir, incloent-hi organització, atribucions, finançament, etc.

62 Sobre aquesta institució, que havia de quedar suspesa durant la celebració de la cort (ANGELADA, *Bosquejo histórico ...*, f. 22), bandejades diverses publicacions institucionals que no fan al cas, i el nm. monogràfic dedicat a la "La Generalitat de Catalunya" de la revista *L'Avanç* (núm. 0, des 1976), v.: IGLESIA FERRERÓS, *La creació ...*, 3, p. 596-597, 619; més monogràficament, RUBIO CAMBOMEDO, *La "Diputació del General de Catalunya" en los siglos XV y XVI*; VILAR BONYET, "La Diputación del General de Cataluña durante el reinado de Fernando de Antequera"; VICENS, "La transformació de la Generalitat medieval"; i el catàleg de diputats i oïdors de SERRA POSTIUS (editat per SANS TRAVÉ / BALLART); per al cas castellà, v. TOMÁS VALIENTE, "La Diputación de las Cortes de Castilla (1525-1601)"; FOSTRA, "Trayectoria de la Diputación de las Cortes"; CASTILLANO, *Las Cortes de Castilla y su Diputación (1621-1789)*; per al cas valencià, v. MARTÍNEZ ALOY, *La Diputación de la Generalidad del Reino de Valencia*; NUÑOZ FORNER, *Orígenes de la Generalidad valenciana*; BROWN ALFARO,

Des de la cort de Montsó de 1510 queda determinat, per mitjà d'una constitució, els llocs on hauran de ser custodiats -necessàriament- els processos de cort familiars, i es fixen, com a seus dels arxius de cada un dels estaments, el de l'església de Tarragona (avui de l'arquebisbat) per als eclesiàstics; el de la casa de la Diputació per als militars; i el de la casa de la ciutat de Barcelona per al braç reial (64). Un capítol del redreç de la cort de 1519-20 insistia en el que ja establia la constitució, i prescrivia la necessitat que aquella norma fos servada (65).

"Notas sobre la Diputación valenciana y su extinción con Felipe V ..."; per al cas aragonès, v. **SERRA NUÑOZ**, *La Diputación del Reino de Aragón en la época de Fernando II (1475-1516)* ...; per al cas navarrès, v. **NUICI**, *Las cortes ...*, p. 361-368, **IBOATI** "Un ceremonial de la Diputación de Navarra ...", "La primera Diputación de Navarra ..."; i **SALCEDO IZU**, *La Diputación del Reino de Navarra*, [....]

63 V. l'aproximació, no totalment desencertada que hi fa al concepte de la **TOREB**, "Orígenes de la «Deputació del General de Catalunya»".

64 *JCADC*, I, 1, 14, 13 (f. 41). **OLEART**, "Els notaris ...", p. 190.

65 És el capítol 37 del redreç, cort de 1519-20, en *Capítols dels greus y altres coses del General del Principat de Cathalunya ... fets en corts generals del any MCCCCXXXI fins en lo any MDLXIIII ... en lo trienni de MDLXXV per manament dels ... senyors Deputats ... novament manats imprimir*, Barcelona (L. i H: Margarit) 1620, p. 88, i en **OLEART**, "Els notaris ...", p. 190, apèndix X.I, p. 205-206 [ja havia estat publicat en *Ordinacions fetas sobre lor redrés del General he Diputació del Principat de Cathalunya en la cort general celebrada per ... don Carles ... en la primera cort de Barcelona en l'any MDXX*, s.l., s.a., p. 15v-16]. A més, com se sap, aquesta mena de prescripcions presagien (i indiquen al lector avant) que s'hi esperen problemes d'observança o de compliment de la norma, si no és que ja n'hi ha hagut.

No fou, però, fins la cort de 1552 que, en un capítol del redreç, es va tornar a insistir sobre aquesta qüestió, al·ludint fins i tot a les normes precedents, i amb la voluntat de reblar el clau, un cop més, ben explícitament, ja que, en referir-se al capítol esmentat es diu que "... de dit any MDXX ençà no és estat observat ..." (66). Les dades de què disposem fins ara porten a pensar que aquest cop sí que el capítol fou observat puntualment, car al fons *Generalitat* de l'ACA hi ha una partida -relativament abundosa- de processos que han estat copiats l'any 1552 segons consta en l'autenticació notarial que els clou, data a partir de la qual se solen trobar còpies autèntiques i coetànies (67) dels processos (68) -fins i tot corresponents a corts anteriors (69)-.

66 Capítol 13 del redreç, cort de 1552, en *Capítols dels drets y altres coses del General del Principat de Catalunya ... fets en corts generals del any MCCCCXXI fins en lo any MDLXVIII ... en lo trienni de MDLXIV per manament dels ... senyors Deputats ... novament manats imprimir*, Barcelona (L. i M. Margarit) 1620, p. 162v-164; i en OLEART, "Els notaris ...", apèndix XXII, p. 206-207 [havia estat publicat en *Capítols de cort fets sobre lo redreç del General y casa de la Diputació del Principat de Catalunya en la setena cort general ... celebrada a tots els regnes de la Corona de Aragó deçà mar en ... la vila de Monçó en l'any MDLIII*, Barcelona (J. Cortey) 1553, f. 7v-8v].

67 Amb tot, val a dir que, de còpies coetànies, se sap n'hi ha hagut, també -és clar- fins i tot abans de la constitució de 1510 que fixava quins eren els arxius dels estaments; així, p. ex.: ACA, C, 997/2, de la cort de Tortosa de 1495-96; ACA, C, 994, de la de Barcelona de 1493; etc.

68 OLEART, "Els notaris ...", p. 191. P. ex. els processos d'ACA, fons *Generalitat*, 1634, 1633, 1630, de la cort de Montsó de 1552 (1553 de la nativitat); ACA, C, 1637, 1636, 1638, de la cort de Montsó-Barcelona de 1563-64, entre d'altres.

Serà un capítol del redreç de 1585 ⁽⁷⁰⁾ la disposició que fixarà la retribució per les còpies dels processos en funció de la tasca efectivament realitzada, i no pas per cada volum a preu fet, com s'esdevenia fins llavors, si més no, des de 1510, i probablement des de força temps abans i tot.

Aquesta modificació de 1585 devia respondre a un intent de corregir la situació (ben probablement considerada anòmala) que es manifestava ja en l'estranyesa ⁽⁷¹⁾ que produí en els mateixos coetanis constatar que "... se veja los processos de dites corts, los uns ésser grans, y altres de poca scriptura ..." ⁽⁷²⁾. El 1599, l'elaboració dels processos, en canviar de règim

⁶⁹ P. ex., ACA, C, 1007/1, 1008, 1008/3, de la cort de Barcelona de 1519-20; ACA, C, 1011/4, 1001/1, 1011/2, de la de Montsó de 1528, ACA, C, 1017/1, 1017/2, de Montsó de 1533-34.

⁷⁰ Capítol [87] del redreç, cort de 1585, en *Capítols sobre lo redrés del General de Catalunya y cada de la Diputació, fets en les corts celebrades en Montçó per ... don Philip ...any MDLXXXV. Estampats eb Barcelona de manament dels senyors diputats del General de Catalunya*, Barcelona (C. Nogués) 1635, f. 52-52v, i en OLBART "Els notaris ...", p. 191-192, apèndix XXIII, p. 208.

⁷¹ *Estranyesa*, però no pas explicable només per la diferència de temes tractats en les diverses reunions de cort, sinó per les diferències de gruixària, atesa la primera consideració.

⁷² Capítol [72] del redreç, cort de 1599 en *Capítols del General del Principat de Catalunya ... fets en les corts celebrades en ... Barcelona ... en lo any MDXCIX. Estampats de nou en Barcelona de manament dels senyors deputats ... (N. Margarit) ... en lo any 1630*, p. 102-104 [i en *Capítols del General del Principat de Catalunya ... fets en les corts celebrades en ... Barcelona ... en lo any MDXCIX, De manament dels il·lustres senyors deputats*, Barcelona (R. Figueró) 1690, p. 106-108; i en OLBART, "Els notaris ...", apèndix XXIV, p. 209.

de retribució donà entrada a un criteri nou de remuneració -progressiva i proporcional- en funció de la tasca realitzada *realment*.

I és precisament aquest esdeveniment, paral·lelament, el que permet de donar una explicació -sumament simple, quan se sap- al fet que els processos de finals de segle (i de tota l'edat moderna) encloguin més dades i siguin força més voluminosos (és a dir, gruixuts) que no pas els corresponents a les corts precedents, ja que n'hi ha que passen de tenir, si fa no fa, uns 300-400 fulls a tenir-ne, ben bé, més d'un miler (73). El salt en la mitjana del nombre de pàgines es deu, doncs, a una prescripció, o disposició, que fixa un criteri objectiu i material constatable, més que no pas a una suposada o a una hipotètica revitalització de la vida i de l'activitat de la institució durant aquest període (74).

73 OLEARY, "Els notaris ...", p. 192. V. com a exemple dels primers, ACA, G, 946 (Perpinya, 1351, 60 f.), ACA, G, 947 (Barcelona, 1358, 241 f.), ACA, G, 972 (Tortosa-Cervera, 1429-30, 100 f.), ACA, G, 985 (Barcelona, 1454-58, 274 f.), ACA, G, 1000 (Barcelona, 1503, 100 f.), ACA, G, 1009/3 (Barcelona, 1519-20, 231 f.), ACA, G, 1032 (Montsó, 1552, 330 f.). Com a exemple dels segons, v. ACA, G, 1040-1041-1042 (Montsó, 1585, 1094 f. en total), ACA, G, 1047-1048 (Barcelona, 1595, 1159 f. en total), i també els processos de les corts del segle XVIII (p. ex., ACA, G, 1065-1066, Barcelona, 1701-02, 922 f. en total).

74 Cal fer-ne un estudi més complet i global, però, de bell antuvi, de la mateixa manera que no gosaria parlar globalment de decadència de la cort (p. ex., Me ILHAÏN, "Medieval estates", p. 695, 704; o el plantejament més global de VILLERS, "Le déclin des Assemblées d'états en Europe du XVIe au XVIIIe siècles"), a diferència del que s'esdevé a Castella (p. ex., segons COLMEIRO, *Cortes de los antiguos ...*, 18, p. 93-107), tot i les revisions que s'hi estan

Així les coses, l'augment de l'extensió dels processos de cort ha de presuposar -necessàriament- que, des d'aleshores, s'hi devien incloure ja més referències o bé més documents, fins llavors ni tan sols esmentats o resumits, si no simplement negligits, de l'etapa anterior, de tot el que *realment* s'esdevenia durant la celebració de la cort (75), o, si més no, de força més actuacions que abans eren ignorades, presuposades o, simplement, silenciades (76).

A partir d'aquest estadi, si projectem en el passat immediat -és a dir, per a nosaltres, en tot el segle-

fent. Tampoc no gosaria dir que en pot parlar d'una revitalització genèrica de la cort general de Catalunya a finals del segle XVI, equiparable, quant a la importància històrico-política, a l'augment del volum dels processos, perquè la institució, a diferència de les equivalents en d'altres territoris europeus, gaudeix d'un grau d'activitat -ací sí que gosaria dir continu i- considerable al llarg de tot el període, de manera que no es pot dir que hi ha augment d'activitat cap al final de l'etapa, sinó que manté una línia d'actuació (podríem afirmar que gairebé regular) força similar durant tot el segle.

75 Al llarg del segle, continuem trobant les inefables prorrogacions - presents ja al període medieval-, darrera de les quals s'amaga, com sempre, la vera negociació amb transcendència real, la qual, malsuradament -però comprensiblement!-, (gairebé mai) no és recollida documentalment, si no és mitjançant aquesta aparença neutra.

76 El criteri que se seguia per incloure una determinada actuació en el procés no resta clar; probablement fóra, d'una banda, en funció de la importància *intrínseca* de l'acte de la cort (aquesta sembla que és la tendència que es detecta en els processos comuns -del protonotari-), de l'altra, en funció de la importància *específica* que podia tenir per a cada un dels braços (aquesta és la tendència que es detecta en els processos familiars). Cal pensar que, d'antuvi, als ulls del monarca, davant un hipotètic conflicte, faria fe el contingut del procés comú del protonotari; ho corroboraria el treball d'ARRIETA, "El Consejo de Aragón y las Cortes catalanas", *op. cit.*, p. 250-253.

algunes dades recollides en etapes tardanes -darrer quart del segle XVI- cal que sorpesem ben bé el risc que correm i l'error en què podem incórrer de generalitzar per a tot un període aspectes o característiques que potser -només potser- mai no s'esdevingueren. Amb tot, hi ha algunes dades que relativitzen aquesta possible tendència d'aproximació, des de diversos punts de vista que, afortunadament, ens permeten d'acudir a la informació de finals de segle per tal de complementar-ne determinats aspectes; així:

(a) *a favor*: coherentment amb el que ha estat dit fins ara, fóra perfectament possible que les grans línies d'actuació de la cort no variessin substancialment al llarg del segle -posició que mantinc com a hipòtesi de treball en aquest estudi, a l'espera de noves investigacions-, i en podria ser un exemple el tràmit institucionalitzat de la satisfacció dels greuges.

(b) *en contra*: hi ha el fet que els tractadistes, també de l'època moderna de la institució, dintre del marc de la Corona d'Aragó, coneixen, teoritzen, expliquen i donen com a model (més immediat i immanent) el de la cort general de la segona meitat de segle (especialment de finals), aspecte que es detecta ja en l'orientació i el contingut de llurs obres, força diferent de la del clàssic jurista vigatà, CALLÍS ⁽⁷⁷⁾, simptomàticament,

⁷⁷ És significatiu, p. ex., que només SARROVIRA (*Cerimonial* ..., p. 5), dintre de les atribucions del notari, parli precisament de la caixa de tres panys on es deua la documentació, ja que aquesta caixa no és esmentada en cap dels processos de cort anteriors a 1585, potser perquè no ho han recollit, però

punt comú de convergència i de referència, d'on tots ells
pouen les línies mestres de les 'aportacions'
respectives.

(c) *especial*: segons el valor (positiu o negatiu)
que atribuïm a l'esmentada intervenció de Diego Garcia en
el trasllat dels antics processos de cort.

Capítol II: Plantejament, evolució i context

SUMARI:

Plantejament, evolució i context

Els arguments filològics

Els greuges, una realitat comuna europea

La monarquia, una altra realitat comuna europea

El marc institucional

L'assemblea estamental pròpia. La cort general de Catalunya

Atribucions judicials de la cort

Els punts al voltant dels quals girava el descabdellament de la cort

La via de gràcia

La via de justícia